

Kaupunkitutkimuksen päivät monitieteisen tutkimuksen asialla

Hilkka Lehtonen

”Kaupunki on aina lähtökohtaisesti monta, mutta silti se on kaikille yhteinen.”

(Kaupunkitutkimuspäivät 2018: Vaihtoehtojen kaupunki)

Kaupunkitutkimuspäiviä on järjestetty jokavuotisena tapahtumana vuodesta 2002 lähtien. Katsauksessani tarkastelen sitä, miten päivät saivat alkunsa, miten niitä on toteutettu, mihin huomiota on suunnattu ja mikä merkitys päivillä on ollut ja on. Kirjoituksen lähteinä olen käyttänyt omia havaintojani, muistiinpanojani päivistä, päivien verkkosivuja sekä blogeja niitä järjestäneiden seurojen sivuilla.

Päivien alkuhistoria ja järjestävät seurat

Kuinka päivät saivat alkunsa? Elettiin vuotta 2002. VTL Mervi Ilmonen toimi asiassa aloitteen- tekijänä ja keskusteli ideastaan aluksi professori Terttu Pakarisen kanssa Tampereen teknillisessä korkeakoulussa samoin kuin tutkija Timo Heikkisen kanssa Teknillisen Korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa (YTK), jossa itsekin työskenteli. Ideana oli yhdistää kahden tuolloin pienehkön tieteellisen seuran voimavarat ja synnyttää näin päiviä järjestämään pystyvä taho. Sen muodosti aluksi Yhdyskuntasuunnittelun seura (YSS ry) ja Suomen kaupunkitutkimuksen seura (SKTS). Tavoitteena oli selkeästi Urban Studies -tyyppisen tutkimuksen eli kaupunkitutkimuksen voimistaminen Suomessa. Vähän myöhemmin päivien järjestäjäjoukkoon liittyi myös Alue- ja ympäristötutkimuksen seura (AYS). Seurat täydensivät substanssialueiltaan sopivasti toisiaan ja olivat kaikki monitieteisesti suuntautuneita.

Pyrkimyksenä oli tarjota tutkijoille foorumi, jossa voitaisiin keskustella suomen kielellä, suomenkielisin termein ja käsittein. Haluttiin siis perustaa tietyllä tapaa ”kotikutoiset” päivät sekä sellaiset, joissa kynnyks ei olisi nuorille tutkijoille ja väitöskirjojen tekijöille liian korkea. Tutkijoille tarjottiin rohkeaa ”pönttöön vaan puhumaan” asennetta. Aikaa myöten nuorista toivottiin kasvavan vahvoja, osaavia asiantuntijoita.

Entä mitkä olivat mukaan lähteneiden seurojen profiilit yhteisessä asetelmassa? Vanhin ja perinteikkäin seuroista oli Yhdyskuntasuunnittelun seura (YSS ry), joka oli perustettu jo vuonna 1959 uuden rakennuslain tultua voimaan edellisenä vuonna. Sen eetos lähti moniammatillisuudesta yhdyskuntasuunnittelussa, joka oli ollut paljolti arkkitehtien hallussa ja dominoima. Ala haluttiin nähdä eri ammattikuntien yhteisenä kenttänä, johon kuuluisi elimellisenä osana esimerkiksi liikennesuunnittelu sekä suunnittelun perustietojen jalostaminen tulevaisuutta koskeviksi ennusteiksi tilasto- ja aluetieteilijöiden voimin. Myöhemmin kuvaan tulivat mukaan esimerkiksi kuntasuunnittelu, maisemasuunnittelu, palveluverkkosuunnittelu, strateginen suunnittelu sekä erilaiset ohjelmat, kuten asuntotuotanto-ohjelmat.

Alue- ja ympäristötutkimuksen seura (AYS) oli perustettu vuonna 1970. Se toimi alkuun suunnittelumaantieteilijöiden yhdistyksenä, mutta vaihtoi nimensä nykymuotoiseksi 1993. Se haluaa olla yhteiskunta- ja kulttuuriteoreettisessa tutkimuksessa vaikuttava tieteellinen yhdistys. Seuran lähtökohtiin kuuluu yhteiskunnallinen kantaaottavuus ja pyrkimys vaikuttavuuteen.

Nuorin kolmikosta on Suomen kaupunkitutkimuksen seura (SKTS), joka perustettiin vuonna 2000 kansainvälisen, Suomessa pidetyn Planning history-konferenssin yhteydessä. Tapahtuma järjestettiin Helsingin yliopiston ja Teknillisen korkeakoulun Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen (YTK) yhteistyönä Otaniemessä. Uuden seuran kantavina voimina olivat sen alkuvaiheissa dosentit *Anja Kervanto Nevanlinna* ja *Laura Kolbe* sekä professori *Riitta Nikula*, jotka kaikki edustivat historiatieteitä.

Mikä sitten loi yhteisyyttä ja toimintahalua näiden seurojen välille? Olen maininnut edellä jo voimavarojen yhdistämisen tarpeen. Toisen vahvan tekijän muodosti halu suosia monitieteisyyttä. Kolmas motivaatio kumpusi Suomen kaupungistumisen etenemisestä ja tarpeesta vahvistaa maassamme alkuun pääsyyttä kaupunkitutkimusta akateemiselta pohjalta. Nykyiselläänhän yhteiskunnat läpäisevät yhä täydellisemmän urbanisaation ja se on luonteeltaan monidimensionaalista.

Samaan ajankohtaan sijoittuivat uudet kaupunkitutkimusprofessorit Helsingin yliopistossa ja Teknillisessä korkeakoulussa sekä esimerkiksi Suomen Akatemian rahoittama sekä Helsingin yliopiston ja TKK:n Yhdyskuntasuun-

nittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksessa yhdessä toteuttama Kaupunkitutkimuksen ja -suunnittelun tutkijakoulu (1999–2002). Viimeksi mainitulla laitoksella oli tuolloin jo pidempään harjoitettu Urban Studies -tyyppistä tutkimusta. Yliopistojen lisäksi Helsingin tietokeskus oli nostanut aktiivisesti profiliaan 1990-luvulta alkaen. Kaupunkitutkimuksen päivät olivat osa prosessia, jolla alan tutkimukselle haettiin entistä merkittävämpää jalansijaa ja riittävää volyyymiä jatkossa.

Kolmen seuran alkuasetelma ei ole säilynyt täysin alkuperäisenä nykypäivään saakka. Alue- ja ympäristötutkimuksen seura jättäytyi pois päivien järjestelyvastuusta 2010-luvun puolivälin jälkeen. Sen tilalla toimi parin vuoden ajan Tulevaisuuden tutkimuksen seura (Tutu) ja sen jälkeen Rakennetun ympäristön tutkimuksen seura (RYTS).

Esimerkkejä puhujakaartista

Päivien järjestäminen oli yhteinen oppimisprosessi. Rutiineja ei alkuun ollut, väliin asioita myös improvisoitiin. Niinpä vuoden 2004 päivien puheenjohtajan ja myös vuonna 2005 järjestelyissä toimineen Sampo Ruoppilan laatimat ohjeet päivien järjestämisestä tulivat alkuvaiheissa tarpeeseen.

Jo alussa sovittu, kiertävä päävastuu päivien järjestämisessä on osoittautunut oikeaksi. Jatkuvuuden ja uudistumisen tasapaino on niin ikään osunut oikeaan järjestävissä toimikunnissa. Rahoitus on saatu sekä osallistumismaksuista että Tieteellisten seurojen valtuuskannalta. Osallistumismaksut on pystytty pitämään varsin kohtuullisina. Tieteiden talo, entinen hieno koulu Kruununhaassa on toiminut päivien vakituisena näyttämönä. Osanottajamäärä on jo monena vuonna peräkkäin noussut reippaasti yli kahdensadan. Siirtyminen sessiosta toiseen käy talolla kätevästi. Kerran päivät on järjestetty Turussa (2013) ja kerran Tampereella (2015). Turussa YSS ry:n kumppanina toimi Turun kaupunkitutkimusohjelma. Tampereen päivillä paikallisena toteuttavana tahona toimi Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Turun päiviin vuonna 2013 sisältyi myös ekskursio-osuus. Yksi ryhmistä tutustui uusiutuvaan maankäyttöön pyöräillen, siis huomattavasti ennen kuin kaupunkipyörät ilmestyivät katukuvaan isoissa kaupungeissa. Tuolloin pyörät vuokrattiin erikseen tarkoitusta varten. Summa summarum: ihan yksinkertaista päivien toteuttaminen ei ole ollut. Ne ovat vaatineet melkoisesti vapaaehtoistyötä.

Keitä sitten ovat olleet päivien puhujat? Vuosittain päivillä on esiintynyt kahdesta kolmeen keynote-puhujaa, joista ainakin joku on ollut merkittävä ja kiinnostava ulkomainen luennoitsija. Edellä mainitsemaani ”kotikutoisuuteen” on siis luontevasti yhdistynyt tiedemaailman kansainvälisyys ja sen tuntemus.

Monitieteisyyden hengessä puhujat on pyritty valitsemaan eri tiedetaustoista käsin toisiaan täydentäen. Esimerkiksi vuoden 2012 päivillä esitelmöi professori *Ann Markusen* Minnesotan yliopistosta. Hän edusti aluetieteitä. Hän kysyi esityksessään poleemisesti, tulisiko kaupunkien avata portit vau-arkkitehtuurille vai harjoittaa pitkäjänteistä kaupunkipolitiikkaa. Vaaka kallistui jälkimmäisen puolelle. Tästä Markusenin kysymyksestä jatkoi professori *Davide Ponzini* vuonna 2017. Hän opettaa ja tutkii Milanon teknillisen korkeakoulun arkkitehtuurin ja kaupunkitutkimuksen laitoksella. Ponzini problematisoi kaupunkien speaktaakkelisoitumisilmiötä ja voimakasta näyttämöllistymistä. Se tuottaa hänen mukaansa paikattomuutta ja kontekstin laiminlyöntiä, tähtiarkkitehtien töiden keräilyä kaupunkeihin. Barcelona ja Doha alkavat näyttää samanlaisilta.

Sosiologi *Bella Dicks* Cardiffin yliopistosta piti vuonna 2015 esityksen Etelä-Walesin entisestä kaivoskaupungista. Se oli saanut toisen elämän kulttuuripe-rinnöksi muuntautuneena. Samoilla päivillä esiintyi arkkitehtuureetikko ja säveltäjä *Christopher Dellin*, kahden saksalaisen yliopiston edustajana Berliinistä ja Hampurista. Hän tarttui päivillä kaupunkitilojen performatiiviseen puoleen ja demonstroi esitystään vibrafonilla. Tiede yhdistyi taiteelliseen performanssiin. Kaupunkitila voi Dellin mukaan kehkeytyä yllätykselliseksi ja tarjota mahdollisuuksia improvisaatiolle. Tästä me olemme Suomessakin saaneet vaikutteita. Monenlaiset tapahtumat ovat vallanneet kaupunkitilaa, on ilmaantunut ruokapäivää ja siivouspäivää. Niinpä on otettu käyttöön termi kaupungin tapahtumaistuminen.

Myös aivan viime vuosien puhujissa on ollut monia kiintoisia nimiä. Vuonna 2017 Tieteiden talon ison salin puhujapönttöön asettui tumma, vauhdikas nainen *Geci Karuri-Sebina* Etelä-Afrikan tulevaisuusverkostosta. Hän tarkasteli paikallisten tulevaisuuksien ennakointia. Hänen tiedetaustojaan olivat sosiologia ja sosiaalipolitiikka.

Viimeinen esimerkki tulkoon vuoden 2019 päiviltä. Tuolloin niillä esitelmöi taloustieteen vahva nimi, nykyinen työelämäprofessori *Paul Cheshire* Britanniaasta. Hänen teesinsä oli, että planning brittiläisessä merkityksessään, on taloudellista toimintaa. Siihen kuuluu esimerkiksi kilpailu maasta. Hän osoitti, että tila maksaa enemmän suurissa kuin pienissä kaupungeissa. Hänen tilastojensa valossa Helsingin hinnat asumisessa ovat suuremmat kuin mitä kaupungin koko edellyttäisi. Cheshire kiinnitti kuulijoiden huomiota myös siihen, että suunnitteluun sisältyy monasti myös ei-aiottuja vaikutuksia. Esimerkiksi Britanniassa keskuskaupunkeja ympäröivät greenbelt-alueet ovat työntäneet pendelöijät yhä kauemmaksi keskuskaungeista. Hän esitti toivomuksen, että kaupunkisuunnittelu voisi tukeutua luotettavaan maan ja asuntojen hintojen seurantaan ("planning informed by prices") markkinoiden

toimivuuden turvaamiseksi. Cheshire on konsultoinut muun muassa Euroopan unionia ja maailmanpankkia.

Entä kotimaiset puhujat päivillä? Hekin ovat kaikki edustaneet alojensa vahvaa tutkija- ja tiedekaartia, kuten edesmennyt professori *Anne Haila* Helsingin yliopistosta. Vuonna 2017 keynote-puhujana esiintyivät Suomen historian professori *Kimmo Katajala* Itä-Suomen yliopistosta, TkT arkkitehti *Kaarin Taipale* ja professori *Eero Paloheimo*. Kimmo Katajala käsitteli kaupungin historiallisia aikakerrostumia Viipurin esimerkin kautta. Arkkitehti, TkT Kaarin Taipale käsitteli esityksessään YK:n Habitatin New Urban Agenda. Hän jatkoi tietyllä tapaa edellä mainittua Karuri-Sebinan puheenvuoroa. Samalla Taipale pyrki tunnistamaan kehitykseen vaikuttavia voimia ja tulevia organisaatiotratkaisuja Helsingissä. Hänen mukaansa Helsingissä korostuu nykyisellään paljolti elinkeinopolitiikka, joka liittyy kaupunkien maailmanlaajuiseen ja väliseen kilpailuun keskenään. Professori Eero Paloheimo tarkasteli poleemisessa esityksessään samaisilla päivillä kokonaista Kiinaan rakennettua eko-kaupunkia, jonka suunnitteluun hän oli osallistunut. Hänen mukaansa meillä on edessämme muun muassa liikennejärjestelmien radikaali uudistaminen. Maapallolla toimivia armeijajoukkoja Paloheimo ehdotti käytettäväksi myös ekologisiin tehtäviin, kuten metsän istutuksiin.

Päivien artikkelipalkinto

Päivillä on jaettu vuosittain parhaan kaupunkikirjoituksen palkinto vuodesta 2004 lähtien. Se myönnetään kotimaisilla kielillä kirjoitetulle artikkelille, joka luo uutta tietoa kaupunkitutkimuksesta, on omaperäinen sekä selkeästi ja elävästi kirjoitettu. Palkinto on kannanotto suomenkielisen tiedekirjoittamisen puolesta aikana, jolloin akateeminen kirjoittaminen on suuntautunut englanniksi kirjoitettuihin vertaisarvioituihin artikkeleihin. Myös suomenkielisellä tiedekirjoittamisella tulisi olla oma tärkeä asemansa. Aloitteen palkinnosta teki aikoinaan *Mervi Ilmonen*. Menettely on mitä ilmeisemmin nostanut artikkeleiden tasoa. Tutkijat ovat puolestaan saaneet tärkeää tunnustusta ja rohkaisua. Valinnan on tehnyt erikseen valittu vuosittainen arviointiraati, johon on kuulunut kaikkien kolmen järjestävän seuran nimeämät edustajat.

Alkuvuosina tulivat kilpailussa palkituiksi muun muassa *Hanna Mattila* kirjoituksellaan ”Vuorovaikutteinen suunnittelu ja kaupunkisuunnittelijoiden esteettinen asiantuntemus yhdyskuntasuunnittelussa” (Yhdyskuntasuunnittelu 2003:2) sekä *Pia Bäckund* ja *Raine Mäntysalo* kirjoituksellaan ”Yhdyskuntasuunnittelun teorioiden kehitys ja asukkaiden osallistumisen tarkoitus” (Terra 2009:1). Myöhemmistä palkituista haluan nostaa esiin *Kimmo Lapintien* kirjoituksen ”Intohimon hämärä kohde. Mitä asukas haluaa?” (Yhdyskuntasuunnittelu 2010:2) sekä

Maija Faehnlen ja Pasi Mäenpään kirjoituksen ”Itseorganisoitua kaupunki, hallinta, talous ja demokratia” (Futura 2017:4). Palkittujen kirjoitusten kokonaisluettelo löytyy Kaupunkitutkimuspäivien verkkosivustolta. Siihen kannattaa tutustua. Palkitut kynäniekat ovat pitäneet kirjoituksensa pohjalta esityksen kulloisillakin päivillä.

Päivien tematiikka

Päivien teemat on pyritty valitsemaan tarkoituksella väljiksi ja monitieteistä lähestymistapaa suosiviksi. Elämismaailma on ollut päivien teemoissa voimakkaammin esillä kuin systeemimaailma. Kansalaisyhteiskunnan uusista mahdollisuuksista ja toimintamuodoista lähtevät kysymyksenasettelut ovat nousseet selvästi esiin aivan viime vuosina, samoin kokemuksellinen kaupunki. Toisaalta esimerkiksi kaupunkisuunnittelun tärkeisiin peruskysymyksiin on palattu yhä uudelleen. Näitä ovat mm. oikeudenmukaisuus, kommunikatio ja vuorovaikutus tai vaikkapa konfliktit ja intressit. Kestävää kehitystä, sen ulottuvuuksia ja käytäntöjä on pohdittu niin ikään päivillä jatkuvasti. Urbaani kansalaisuus, toimijoiden kaupunki ja arjen kaupunki ovat päivien teemaesimerkkejä.

Päivillä pidetyt esitelmät, palkitut artikkelit sekä esitykset sessioissa ja paneeleissa kertovat kaikki siitä, että kaupunki on aina monta, kuten asiaa aluksi siteerasin. Kaupunkeja leimaa moninaisuus, tietty mosaiikkimaisuus. Mosaiikin paloissa eletään osin eri maailmoissa. Silti kaupunki on kaikille yhteinen. Päivillä käsiteltyihin teemoihin on löydetty vuosien varrella monia tieteellisesti kiinnostavia näkökulmia ja uusiakin avauksia. Valittua teemaa on sessiohakujen yhteydessä valmisteltu tärkeillä ja joskus provosoivillakin kysymyksillä ja kiteytyksillä.

Lopuksi

Päivien jatkuva ja suuri suosio on paras osoitus niiden tarpeellisuudesta ja onnistuneisuudesta. Osanottajajoukko uudistuu jatkuvasti, mutta päivät keräävät myös vuodesta toiseen uskolliset kävijänsä. Päivät ovat kuin vappu, yhteisen osallistumisen paikka. Erityisen tarpeellisenä päiviä voi pitää jatko-opintoja harjoittaville tai niistä kiinnostuneille. Päivien iltaohjelmat ovat osaltaan autta- neet uusien tuttavuuksien ja verkostojen muodostumista. Helsingin kaupunki, sen Kaupunkisuunnitteluvirasto ja nykyinen Kaupunkiympäristö-toimiala, Rakennustietosäätiö sekä Turun ja Tampereen kaupungit ovat kaikki tukeneet hienosti tätä päivien osuutta. Monipuoliset teemat ja laaja osallistuminen kertovat kiinnostuksesta kaupungistumiseen, sen vaikutuksiin ja merkitykseen kaupunkimaiselle elämänmuodolle, -tyylille ja kaupunkisuunnittelulle.